

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Filozofická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Bakalářská práce

Michaela Kubincová

Rodičovství v 21. století

Parenthood in the 21st century

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní **PhDr. Dana Hamplová Ph.d.** za cenné rady, podněty a připomínky a dále za její trpělivost při tvorbě mé práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....
Michaela Kubincová

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá rodičovstvím v České republice. Cílem této bakalářské práce je shrnout základní teorie, proč chtějí mít lidé děti, nastínit historický a demografický vývoj rodičovství v České republice a analyzovat reprodukční chování mladých matek. Dále sekundární analýza dat z let 1991 a 1999, která byla zaměřena především na mladé rodiče. V sekundární analýze jsem porovnávala věkové kategorie a jejich názory, postoje na rodinné hodnoty. Česká společnost se ve vybraných letech změnila, stala se více otevřenou, demokratičtější a moderní. Vidíme také rozdíly mezi vybranými věkovými kategoriemi.

Klíčová slova:

Česká republika, rodina, rodinné hodnoty, porodnost.

Abstract

This bachelor thesis deals with parenting in 21st century, mainly in Czech Republic. The purpose of this thesis is to summarize basic theories, why people want to have children, outline historical and demographic development parenting in Czech Republic and analyze reproduction behaviour of young mothers. And secondary analysis of dates from between 1991 and 1999, which was focused mainly on young parents. An secondary analysis is compared aged categories and their opinions and attitudes to family values. Czech society has changed in chosen years, became very open, democratic and modern. We can also seed differences betweed chosen age categories.

Keywords:

Czech Republic, family, family values, fertility.

I.	Úvod.....	7
II.	Teoretická část.....	8
1.	Rodina – obecně.....	8
1.1.	Definice.....	9
2.	Motivace k rodičovství.....	10
2.1.	Teorie racionální volby.....	11
2.1.1.	Teorie sociální směny.....	12
2.2.	Normativní teorie.....	12
2.3.	Psychologizující teorie.....	13
2.4.	Teorie individualizace.....	14
2.5.	Teorie demografického přechodu.....	17
2.5.1.	Druhý demografický přechod.....	17
3.	Historický a demografická vývoj v ČR.....	19
3.1.	Doba komunismu.....	19
3.2.	90. léta 20. Století.....	20
3.3.	Demografická změna po Sametové revoluce.....	21
3.3.1.	Porodnost po roce 1989.....	21
3.3.2.	Rodinný stav matky při narození dítěte.....	22
3.3.3.	Pořadí narozeného dítěte.....	23
3.3.4.	Věk matek.....	25
3.3.5.	Vzdělání matek.....	27
III.	Analytická část.....	29
4.	Sekundární analýza dat.....	29
4.1.	Popis výzkumu.....	29
4.2.	Datový soubor.....	30
4.3.	Třídění prvního a druhého stupně.....	31
4.4.	Faktorová analýza.....	43
5.	Závěr práce.....	46
6.	Seznam literatury.....	47

I. Úvod

Ve své práci bych se chtěla věnovat tématu, o které se od začátku studia sociologie velice zajímám. Výběr byl především podmíněn navštěvováním kurzů Sociologie partnerství a Sociologie rodiny. Jedná se tedy o téma rodina a rodičovství. Partnerství, rodičovství a rodina jsou fenomény, které se během posledních dvaceti let v České republice velmi změnily.

Žijeme v době, kdy nemít děti - nebýt rodičem, je zcela běžné a děti už dnes nepotřebujeme k zajištění ve stáří, ani to není společensky nutné. Pomocí asistované reprodukce se rodí děti rodičům, které by běžně děti mít nemohli. Mnoho dětí žijí bez svého biologického rodiče, buď v dětských domovech, a když má větší štěstí, tak v adoptivní rodině, anebo alespoň s jedním z biologických rodičů nebo příbuzných, přesto všechno má rodina, ať adoptivní nebo biologická, pro každého z nás obrovský význam a to, co se v ní naučíme s námi jde po celý náš život.

Svou práci jsem nazvala Rodičovství ve 21.století. Hlavním cílem této práce je analyzovat dnešní rodinu v České republice. V teoretické části bych se chtěla pozastavit nad tím, proč se lidé stávají rodiči a mají děti, poté bych se chtěla věnovat změně přístupu k rodině a rodičovství během posledních padesáti let, především v České republice. Dále bych chtěla ukázat, jaké nastaly změny v porodnosti matek. A v empirické části bych velmi ráda analyzovala změny v názorech, postojích a hodnotách lidí na rodinu a rodičovství.

II. Teoretická část

1. Rodina – obecně

V současnosti je v evropské společnosti možné rodinu označit podle Becka (2004) za rizikovou, podle De Singlyho (2001) za nestabilní a křehkou a podle Giddense (2001) za „skořápkovou“.

Až do 18. století byla v Evropě rodina společenstvím, které své členy zajišťovala ekonomicky, poskytovala svým členům vzdělání a péči v době nemoci či ve stáří. Současně bylo nemožné mimo společenství rodiny přežít, neženatí muži a neprovdané ženy byli strýčkové a tety a žili v rodině jako jejich právoplatní členové, kdo v rodinném prostředí nežil, tak měl blízko k postavení na okraji společnosti.

Dnes je základní význam rodiny reprodukce a výchova jejich členů. Rodina je psychologický podpůrný systém určený k podpoře svých členů. Společnost potřebuje zdroj jedinců, kteří nahradí ty, kteří zemřou. Rodina přebírá odpovědnost za socializaci a předávání společenských hodnot dalším generacím. V rodinách se děti učí být nezávislémi, jak vyjít ze své vlastní izolace a plně se vyrovnat druhým lidem i svým partnerům a utvořit svou osobnost a vlastní identitu. Všechny tyto skutečnosti pomáhají utvořit jejich očekávání a žít kvalitní život. Dnes některé její základní funkce jako vzdělávání či péče o nemocné či ve stáří přechází do rukou státu, který se o členy rodiny – členy společnosti stará pomocí školek, škol, nemocnic, ústavů a různých domovů.

Klíčovou roli v otázce rodiny hrají její funkce ekonomická, reprodukční, sexuální, socializační, výchovná a emocionální, ve kterých zaujímá asi nejvýznamnější místo reprodukce lidského druhu a výchova potomstva. Ta se promítá do všech ostatních funkcí, tedy do funkce ekonomické (hmotné zajištění všech členů rodiny), do sexuální a reprodukční (i když dnes lze přirozené početí nahradit lékařskou pomocí, ale i tak je tato funkce důležitá v životě partnerů), do výchovné a socializační (potomstvu se předává potřebné pro přežití v životě, v práci i mezi lidmi) a emocionální (rodina by měla být zóna bezpečí, jistoty, zázemí a odpočinku). Mnoho funkcí rodiny od počátku novověku postupně přešly pod státní a jiné instituce, což vedlo a vede k určité krizi rodiny. Avšak nadále rodina zůstává důležitým prostředím socializace, intimity a podpory jejích členů. Kvalita výchovy a stavu rodiny ovlivňuje chování jednotlivců a celé společnosti (Eshleman 1988).

1.1. Definice rodiny

Co to tedy rodina je?

Rodina je jedna žena legálně vdaná za jednoho muže? Pár vychovávající dvě děti (každé různého pohlaví, samozřejmě) narozené v manželství, manžel je zaměstnaný na plný úvazek, sloužící jako primární živitel rodiny a konečná autorita, žena jako matka a žena v domácnosti na plný úvazek, a rodina je soudržná, milující, se sexuálně výhradním právem, vázána až do smrti manželů? Nebo může být rodina jen jeden rodič, který se stará o své dítě narozené mimo manželský svazek? Nebo může být také rodina, kde je žena zaměstnána na plný úvazek, a manžel, který se rozhodne být na mateřské dovolené? Můžeme brát za rodinu i bezdětný pár, či snad rozvedený pár? To jsou otázky na které se velmi těžko odpovídá (Eshleman1998).

Podle Geiste se za rodinu nejčastěji považuje institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob z něhož část členů je vzájemně spojena pokrevním nebo adoptivním, sociálním vztahem rodič – dítě, druhá část vztahem matka – otec a třetí část, která se vždy nutně nemusí objevovat, vztahem pokrevním nebo adoptivním, sourozenectvím, všichni vztahem příbuzenství v sociálně sankcionovaném více či méně trvalém sociálním vztah (Geist 1992). Podle mého názoru tyto tři vztahy ovlivňují jedince v jeho chování, postojích a hodnotách.

2. Motivace k rodičovství

Proč lidé chtějí mít děti? Většině z nás při odpovídání na tuto otázku napadne rozmnožovací instinkt. Říčan (1990) píše, že vzato čistě biologicky, je to vůbec náš základní úkol: předat geny a uchovat rod. Podle evolučně – biologické teorie je každý biologický organismus naprogramován k tomu, že se snaží jednak přežít a jednak vyprodukovat, co nejvíce úspěšných potomků (Dawkins 1998).

Tato základní teorie argumentuje, že lidé se reprodukují jako každý jiný biologicky druh na základě vrozených predispozic. Vrozené fyzické a emoční reakce a vnímavost vůči sexuálním podnětům podporují sexuální aktivitu a bez nástrojů kontroly plodnosti vedou k narození dostatečného počtu dětí potřebného k udržení lidské společnosti (Morgan, King 2001). Zachování druhu je tedy důsledkem rozmnožování. Člověk se po většinu své existence početně rozmnožoval v závislosti na svém prostředí. Velikost lidské populace byla regulována jeho schopností nalézt dostatek potravy (Rabušic 2001: 27). V minulosti byla existence lidské populace ovlivněna spíše faktorem smrti než faktorem života a mnoho civilizací zaniklo. Dnes žije na naší planetě skoro 6,8 miliard lidí. Tento počet je výsledkem vzájemného působení tří demografických faktorů: úmrtnosti, plodnosti a dostupných přírodních podmínek.

Výzkumy z posledních let, ale ukazují, že odpověď na otázku danou otázkou nebude vůbec tak jednoduchá. Tato otázka souvisí především s hodnotami lidí, proč chtějí mít děti. Jaké hodnoty děti přináší? Děti by měli být především smyslem života a přinášet nám pozitivní hodnotu. Ráda bych uvedla několik teorií, které se zabývají tím, proč lidé plodí děti.

2.1. Teorie racionální volby

Tato teorie nám říká, že dnes už samotné biologické predispozice k plození dětí nestačí na zachování míry plodnosti potřebné pro fyzické zachování lidské populace. K porozumění příčinám změny v reprodukčním chování je třeba přidat další rovinu, např. v podobě racionální volby. Teorie racionální volby připisuje změnu reprodukčního chování ekonomickým a institucionálním faktorům, především změnám na trhu práce. Hlavní představitel je G. S. Becker, který vidí jedince jako člověka racionálního.

Lidé jsou podle něho zaměřeni k nějakému cíli a dosahují cíle zvolením nejvýhodnějšího způsobu. To znamená, že jedinec využívá všechny dostupné zdroje hmotného, sociálního a kulturního kapitálu, co nejlépe k maximalizaci vlastního užítku, kdy zvažuje všechna pro a proti a své rozhodnutí volí tak, aby si vybral tu nejvýhodnější variantu s nejnižšími ztrátami.

Hlavní charakteristikou teorií racionální volby je, že se soustředí převážně na způsoby, jak se dostat k cíli, ale zapomíná na cíl a tak vzniká problém s hodnotovými názory. I když na obecnější rovině teorie racionální volby berou v úvahu preference a sociální normy, v analýzách demografického chování otázku preferencí nebo sociálního tlaku většinou ignorují. Většina teorií tohoto typu připouští, že vynechat hodnoty ze sociologického výzkumu je nemožné, protože lidské chování je v samém základu motivováno určitými cíly, vycházející z předpokladu, že lidé základní hodnoty sdílejí, a ty hodnoty, které nesdílejí, jsou náhodně rozložené bez ohledu na objektivní omezení. (Hamplová 2003)

Podle Beckera (1993) lidé zakládají rodinu kvůli „produkci“ dětí, protože vlastní děti si zatím nelze koupit. Dříve se děti rodili ve velké míře. V dnešní moderní společnosti dají rodiče spíš na kvalitu svých dětí. Becker (1993) vidí hlavní důvod ve změně reprodukčního chování vstup žen – matek na pracovní trh. Tedy roste cena jejich času a nepotřebují už manžela, aby se o ně především finančně postaral. Z Beckerovy teorie vyplývá, že vzdělání velmi ovlivní reprodukční chování. Vyšší mzdy vzdělanějších žen by měly znamenat nižší potřebu vstupování do manželství a tedy posunutí věku při narození prvního dítěte. U mužů by se měl, ale tento předpoklad projevit opačným způsobem. Vzdělanější muži s vyšší mzdou by měli být na sňatkovém trhu více žádanější a měli by mít dříve děti než méně vzdělaní.

2.1.1. Teorie sociální směny

Tato teorie má velmi blízko k obecnější teorii racionální volby. Tento směr vidí jako účel lidského života být prospěšný pro sebe i pro ostatní. Rodina je z hlediska teorie směny souborem autonomně se rozhodujících jednotlivců. Jejich rodinné chování se řídí osobními zájmy. Uspokojení zájmů (potřeb) je popisováno jako zisk. Zisk není jen ekonomický – získáme je přijetím druhými lidmi (sebe potvrzení), moc nad druhými, přístup k informačním a materiálním zdrojům, společenské postavení, bezpečí, dostupnost pomoci v náročných situacích a další (Možný 2008).

Vedle zisků jsou s rodinným chováním spojené i určité náklady. Každé rozhodnutí týkající se rodiny jako je sňatek, početí dítěte nebo rozvod je rozhodnutí o poměru nákladů a zisků. Hlavní myšlenky teorie směny jsou maximalizace zisku, minimalizace nákladů, a pokud jeden z partnerů má výrazně jiný zisk než druhý, bude to mít vliv na stabilitu vztahu. Teorií směny se vysvětluje, proč a kdy jednotlivci zakládají rodiny a rozvádějí se (Matoušek 2010).

2.2. Normativní teorie

Normativní teorie zásadně odmítá, že by za demografickou změnou stály ekonomické problémy, či nevýhodnosti manželství, ale změny rodinného života přisuzuje posunu v hodnotách a preferencích, především sekularizaci, individualismu, důrazu na svobodu a nezávislost a nové ideologie týkající se postavení mužů a žen ve společnosti. Neodmítají vliv ekonomických faktorů, ale jsou založené na postupné modernizaci a technologickém vývoji a rozvoji sociálního státu, který umožnil změnu hodnot a preferencí, na jejichž základě se pak změnilo i lidské chování (Hamplová 2003).

Nejznámější autor normativních teorií je R. Inglehart. Jeho teorie vychází z pojetí kultury, především jako vědění a hodnoty, které si daná sociální skupina vytvořila k tomu, aby se vyrovnala s vnější i vnitřní změnou. Inglehartovo pojetí (1977) vysvětluje klesající sňatečnost a plodnost kvůli změně hodnot od materialistických k postmaterialistickým. Materialistické hodnoty jsou fyzický blahobyt a bezpečí a postmaterialistické hodnoty se zaměřují na kvalitní životní styl. Díky této definici Inglehart může přiřadit rodinu do materialistických hodnot, protože souvisí s pocitem bezpečí a jistoty, než to nesezdané soužití a život bez stálého partnera k postmaterialistickým hodnotám, které dovolují mladým lidem jakousi nezávislost a seberealizaci.

Druhým autorem normativních teorií je A. Giddens (2001), který vidí v postmoderních společnostech nový typ vztahu „volně plovoucí vztah“, který nahradil představu romantické lásky. Ve volně plovoucím vztahu nejde o to najít toho pravého partnera, ale jde jen o to opřít vztah o emocionální vazbu a uspokojení obou partnerů ve všech směrech, když jedna z těchto složek zmizí je možné vztah opustit a najít si jiného partnera.

2.3. Psychologizující teorie

Mít dítě je dnes velmi drahý „obchod“. Matějček (1978) píše, že dítě přináší rodičům psychické uspokojení. Psychická hodnota nás k dítěti přitahuje a motivuje, abychom si ho také „udělali“. Dítě je pro nás hodnota sama pro sebe.

Hofmanová a Hofman (et Rabušic 2001: 154) zjistily při analýze desítek výzkumů devět základních hodnot, které dítě poskytuje svým rodičům:

- 1. narození dítěte poskytuje mladým lidem status dospělosti a dává jim sociální identitu*
- 2. dítě umožňuje rodičům expanzi za hranice vlastního života, dává jim pocit reprodukce sebe samých, pocit jisté „nesmrtelnosti“*
- 3. dítě dává člověku pocit morálnosti – rodič se vzdává vlastních zájmů pro blaho nové osoby*
- 4. dítě přináší pocit afilace (přidružení), vytváří pro člověka nesmírně důležité vazby primární skupiny*
- 5. dítě je zdrojem stimulace, novosti v životě, zábavy*
- 6. dítě je zdrojem pocitu kreativity, pocitu naplnění, pocitu kompetence*
- 7. dítě přináší rodičům (hlavně však matkám) zdroj moci a současně i pocit kontroly nad někým jiným*
- 8. dítě umožňuje rodičům srovnávat se a soutěžit jeho prostřednictvím s jinými, čímž může přinášet prestiž*
- 9. dítě je ekonomicky užitečné*

Matějček (1989) slučuje emocionální hodnotu s pocitem bezpečí a jistoty, která je v lidském světě dána především citovými vztahy. Nejbezpečněji se podle autora cítíme, máme-li kolem sebe

někoho, kdo nás má rád, kdo k nám patří, na koho můžeme spoléhat. Takovými dárci citové jistoty jsou především rodiče svým dětem. Je příznačné, že v současné době se citový život soustřeďuje čím dál více do úzkého okruhu rodiny, kde dochází k nejintenzivnější směně citových podnětů. Děti tu lásku přijímají, ale také ji vracejí. Rodiče ve vztahu k nim prožívají často čistou, nefalšovanou oddanost. Dítě je k nim vázáno nejhlubším citovým poutem a to i pro dobu pozdního, neproduktivního života rodičů.

2.4. Teorie individualizace

Tato teorie říká, že rozhodnutí o počtu dítěte se stává individuálním aktem a rozhodnutí otázky „zda a kdy“ nechává moderní společnost v rostoucí míře na samotných rodičích. Individualizuje se i samotné rodičovství – tedy snižuje se zájem o širší příbuzenské sítě na výchově dětí a s tím související pomoci rodičům při výchově a péči o děti. Tato teorie, které vycházejí z předpokladu, že fertilitní chování je předmětem působení sociálních norem (Pakosta 2009).

Sociální tlak je vykonáván prostřednictvím sociálních norem. Na sociální tlak poukazují například Schoen et al. (1997), který vnímanou potřebu vyhovět sociálnímu tlaku nachází jako hlavní nezávislý indikátor pozitivně ovlivňující rozhodnutí mít dítě. Rodiče chtějí „dát prarodičům vnouče“, „nemít jedinačka“ či, mít někoho, kdo se o ně postará, až budou staří“. Vyhovění tomuto sociálnímu tlaku – počtu dítěte – představuje následně i utužení příbuzenských vazeb a de facto i dlouhodobou investici do sociálního kapitálu (Schoen et al. 1997).

Beck (2004) se domnívá, že aktéři současné moderní společnosti svým chováním produkují nezamýšlené důsledky, které se dotýkají samotných základů lidské existence: vytvářejí rámec pro vymírání svých společností.

Podle U. Becka (2004) je individualizace procesem jak pozitivním, protože jedince osvobozuje od předem stanovených pravidel a povinností a zdůrazňuje jeho osobní svobody v rozhodování, tak i negativním tím, že člověk ztrácí svou vnitřní stabilitu, a jeho život se stává mnohem složitější. Cítí tíhu vlastní zodpovědnosti za sebe sama, z toho, že se neustále musí rozhodovat mezi mnoha řešeními, a musí tak na sebe brát mnoho rizik (Beck, Gernsheim 1995: 4-5).

Beck hovoří o krizi sociálních vazeb a růstu individualismu. Lidé v současnosti touží stále více po svobodě, rovnosti a odmítají jasně definované role, sociálních pozic a očekávání. Navíc v

průběhu druhé poloviny 20. století se individualizace začíná dotýkat všech osob tvořících společnost, zatímco dříve byla rezervována pouze mužům. Individualizovanými jedinci se nyní stávají i ženy a v posledním období tak začínají být vnímány i děti. Rozšiřování trhů, globalizace a mondializace přináší rozšíření západního typu individualizace do celého světa (Dudová, Vohlídalová 2005).

Rodina byla v minulosti tradiční jednotkou, která zajišťovala integraci a reprodukci společnosti. Právě tato instituce ale v průběhu individualizace dožila zásadních změn. Nejprve je třeba si uvědomit, že moderní rodina se jeví jako „přirozený jev“. Nukleární rodina složená z obou biologických rodičů a jejich dětí, v níž muž je v první řadě „živitelem“ a žena pečuje o děti a domácnost, je ve skutečnosti modelem charakterizující 19. století. Požadavek lásky mezi manželi jako podmínka založení rodiny v první polovině 20. století je zásadní změna pohledu na rodinu. Výsledkem této fáze byl baby - boom v 50. letech v Západních zemích. Lidé vstupovali do manželství mladí a měli děti z lásky. Od 60. let 20. století je logika lásky v rodině ještě více posílena. Manželé by měli být spolu jen pokud se milují. Hlavní povinností rodičů je věnovat dětem lásku a pozornost. Pozice muže a ženy se zrovnoprávňují se vstupem žen do zaměstnání. Cílem již není rodina jako taková, ale jednotlivá individua, která ji tvoří. Singly (2001: 8) říká, že rodina se stává soukromým prostorem, jenž má sloužit jednotlivcům.

Cílem tohoto typu rodiny je umožnit individualizaci všem svým členům, a proto je tolik nestabilní. Současná rodina již není ekonomickou jednotkou, ale je založena na sdílení emocí. Protože chybí daný model rodiny a manželství záleží pouze na emocích a na dohodě mezi partnery, tak je manželství velmi nestabilní (Beck, Beck-Gernsheim 1995: 50-64). Partnerství je tedy soužití dvou svobodných individuí. K hlavním důsledkům těchto změn patří snížení porodnosti (odkládání porodů do pozdějšího věku a omezení jejich četnosti), vznik či rozšíření alternativních forem rodinného života (nesezdaná soužití, singles a dobrovolná bezdětnost, děti narozené mimo manželství, rozvody a znovu složené rodiny).

Ulrich Beck a Elisabeth Beck-Gernsheim poukazují na to, že ačkoliv se v současnosti v západních zemích rodí stále méně dětí (proces úpadku porodnosti byl nastartován už v 60. letech), dítě nebylo nikdy důležitější než právě v dnes. Skrze dítě totiž dochází k uspokojování především emocionálních potřeb jejich rodičů. Motivace k tomu mít dítě je spojována s touhou po zakořenění, dodání smysluplnosti životu, po pocitech štěstí a vytvoření pevného citového pouta (Beck, Beck-Gernsheim 1995: 105). V situaci, kdy je láska mezi mužem a ženou tolik křehká a nestabilní, se stává právě dítě objektem dlouhodobé a hluboké lásky rodičů. Dítě je totiž od narození vztaženo k

rodiči a jeho vztah k němu není jen výsledek nějaké zrušitelné dohody. Tento vztah je tak logicky mnohem pevnější, než všechny ostatní vztahy (72).

„Čím méně dětí, tím vyšší zodpovědnost, tím vyšší práva má dítě, tím spíše pár zvažuje, zda si dítě pořídí“ (108). Rodičovství se stává stále zodpovědnějším úkolem. Rodiče jsou povinni milovat své dítě a udělat maximum pro jeho rozvoj. V prostředí naší industriální společnosti je to pak zpravidla žena, která se musí pro dítě obětovat. Časem se však objeví dilema - čím více času věnuje dítěti, tím méně času má na partnera. Partnerský vztah se tak dostává na vedlejší kolej a dítě spíše, než aby partnery spojovalo, je rozděluje. Párem dnešních dnů se tak stává spíše právě matka a dítě (73).

Beck předpokládá tři možnosti vývoje rodiny a to neoliberalně, neokonzervativně a cestou rodinné plurality. Neoliberalní koncept vidí společnost nezávislých svobodných jedinců, kteří jsou si ve všech směrech rovni. Neokonzervativní koncept vidí směr společnosti v obnovení tradičního manželství a rodiny. A poslední model se vyznačuje rovností rodinného a pracovního života. A rovnosti manželského vztahu a pluralitou rodiny v různých jejích formách, takže si jedinec může vybrat.

Možný (1999) i Rabušic (2001) se shodují v tom, že společenské vztahy a jejich důsledky nejsou jednoznačné a průhledné, a dávají několik příkladů: velká hospodářská konjunktura ve Spojených státech po druhé světové válce byla provázena vzestupem porodnosti a vytvořila familiární klima, obdobnou hospodářskou konjunkturu Itálie v osmdesátých letech provázela dramatický pokles porodnosti; všeobecný poválečný ekonomický vzestup západní Evropy koinciduje s masovou skepsí k budoucnosti rodiny.

2.5. Teorie demografického přechodu

Tento pojem je převzatý od holandský demograf van de Kaa. Tento proces má tři fáze, ve kterých se vysoká úmrtnost a vysoká plodnost mění v nízkou úmrtnost i plodnost.

1)Přetranziční období

Toto období se datuje do 16. – 18. století. Plodnost i úmrtnost byly vysoké. Plodnost byla relativně stabilní. Než to úmrtnost velice kolísala z důvodů válek, hladomorů a nemocí.

2)Druhá fáze demografické tranzice

V této fázi začíná klesat úmrtnost rychleji než plodnost a populace začíná rapidně růst.

3)Třetí fáze demografické tranzice

V této fázi je plodnost nízká a blíží se úrovni úmrtnosti. To znamená, že míra růstu se snižuje a začíná se blížit nule.

Během celého procesu demografické tranzice se evropská populace zvětšila čtyřikrát, střední délka života se zvýšila o padesát let, průměrný počet dětí na ženu klesl z pěti až šesti na méně než dvě. Toto období trvalo asi dvě stě let a bylo to období modernizace a průmyslové revoluce, jež odstartovala proces industrializace a urbanizace (Rabušic 2001: 54).

2.5.1. Druhý demografický přechod

Tento koncept je nazýván tzv. druhým demografickým přechodem, který vznikl z demografického výzkumu vedeným Ronem Lestaeghem a Dirkem van de Kaaem v roce 1986. Tento proces se projevuje především snížení plodnosti ve vyspělých státech.

Nový model rodiny se začal projevovat v šedesátých letech dvacátého století v Švédsku a Dánsku a postupně se šířily i do dalších zemí Západní Evropy, USA či Austrálie. Rabušic (2001:177) říká, že za oba demografické přechody můžou především za změnu v normách a postojích společnosti. V prvním přechodu je důraz na děti, zatímco v druhém je kladen důraz především na pár, díky individualismu a seberealizaci jedince.

Ze začátku partneři začali oddalovat narození prvního dítěte, takže plodnost klesla, ale věk při sňatku zůstával nízký. Postupně bylo manželství v období, kdy spolu pár žije bez dětí, nahrazováno nesezdanými soužitími a v některých společnostech začalo manželství ztrácet na významu i po narození potomstva. Začala se zvyšovat rozvodovost. Legalizace sterilizace a potratů snížila plodnost především u žen ve vyšším věku.

Van de Kaa (Koschin 1998) vymezil tři zásadní okruhy, ve kterých došlo k význačným změnám v poslední desetiletích, a která ovlivňují demografické chování mladých lidí. Jsou to změny v oblasti sociálních struktur, kultury a technologického pokroku.

Technologický pokrok za prvé ovlivnil ekonomický růst, stabilita a životní úroveň ve vyspělých zemích díky vývoji moderních technologií a přechodu lidí z průmyslu, kde se vše automatizuje, do služeb. Navíc také růst průmyslová produkce, která zaplavuje západní společnosti. A především vývoj v oblasti antikoncepčních pomůcek. Nejdříve byla antikoncepce brána jako pomůcka na zabránění početí. Ale v dalším vývoji se dostavil posun od antikoncepce proti nechtěnému početí k antikoncepci, která umožní si rodičovství naplánovat či dítě vůbec nemít.

Změna sociální struktury především ovlivnil vývoj vzdělanosti u žen a jejich vstup na pracovní trh. A s tím související rostoucí emancipace žen a jejich ekonomická nezávislost. A také vznik nových kulturních a sociálních norem. Toto období je datováno do stejného období přechodu z doby modernizace do doby postmodernismu.

Kulturní pokrok souvisí především s individualizací, rostoucí svobodě a nezávislosti. Tyto podmínky vytvořily nové hodnoty, které ovlivnily demografické chování mladých lidí. Objevují nové kulturní normy a vzorce chování. Společnost se sekularizuje, modernizuje a je zde hlavní důraz na individuum. Moderní lidé více využívají své svobody, daleko více se snaží seberealizovat, volí si svůj životní styl tak, aby nemuseli být závislí, a proto například dávají přednost nesezdanému soužití.

Největší kritik této teorie R. L. Cliquet (Rabušic 2001:196) říká, že současné chování nepředstavuje výrazný zlom ve vzorcích reprodukčního chování, ale plynule navazuje na předválečný stav. Podle něj bylo výjimečné období po válce, kdy nastal baby - boom.

3. Historický a demografický vývoj v České republice

Rodina se začala v posledních padesáti letech velmi transformovat. Práce žen na pracovním trhu, ústup významu instituce manželství a nárůst podílu lidí žijících v nesezdaných soužití, rostoucí počet rozvodů, odkládání rodičovství a zvyšující se počet lidí žijících bez partnera jsou nejviditelnějšími důsledky těchto změn (Kaufmann 1999).

Období po druhé světové válce se popisuje jako období „babyboomu“ a růstu sňatečnosti, jak ve světě, tak v tehdejší Československu. Míra sňatečnosti se začala zvyšovat, průměrný věk v době prvního sňatku se začal snižovat a rostla plodnost. Podle Rabušice (2001:1,182) byl důležitým prvkem nové chápání partnerství. Tradiční manželství se zakládalo z důvodu rození dětí, kdežto dnes se přeměnilo do manželské lásky

3.1. Doba komunismu

Až do 60. let 20. století bylo reprodukční a sňatkové chování mladých Čechů řízeno Západoevropským modelem. Tento vývoj se u nás zastavil s nástupem komunismu. Zhruba od poloviny 60. let se v České republice stejně jako téměř ve všech ostatních socialistických zemích vytvořil tzv. Východoevropský model demografického chování, který odpovídal životnímu stylu, k němuž státy reálného socialismu své občany vedly mimo jiné ve snaze zajistit alespoň prostou reprodukci obyvatelstva, aby zajistily růst průmyslového obyvatelstva. Podle Haškové (2009: 24) to bylo z šesti základních důvodů: nedostatečné rozšíření antikoncepce a sexuální výchovy, nedostatečná motivace k vyššímu vzdělání, omezení volnočasových aktivit (zejména cestování), nízký podíl vysokoškolsky vzdělané populace, pro mnohé občany byla rodina jediným možným místem seberealizace a úniku před státní mocí a státní podpora mladých rodin.

Po nástupu komunismu byla velice výrazně snížena prestiž rodiny. Objevil se názor, že rodinu lze nahradit kolektivními zařízeními. Tento fakt především ovlivnila vysoká zaměstnanost žen. Přesto však od 70. let se začala projevovat snaha odborníků tento stav rodiny změnit. Stát vyšel vstříc mladým pracujícím lidem a usnadnil jim založení rodiny a péči o děti. Součástí podpory byly výhodné a nízko úročené novomanželské půjčky, rychlejší získání bytu prodlužující se mateřská dovolená, rozvinutá síť jeslí a mateřských školek, včetně družin pro děti na základních školách, dotované potraviny a dětské zboží a mnoho dalšího.

Mnoho odborníků považuje tento krok a posílení významu rodiny za nezbytný k celospolečenským změnám v roce 1989.

3.2. 90. léta 20. století

V roce 1989 se udály společenské změny, které ovlivnily další vývoj rodiny v České republice. Součástí společenské transformace v 90. letech 20. století byla také výrazná změna v reprodukčním a sňatkovým chování mladých lidí. Chování jednotlivců se výrazně změnilo a projevy této transformace jsou významné změny v populačním vývoji.

Hlavní změny jsou v poklesu sňatečnosti, růstu rozvodovosti, poklesu plodnosti a posouvání délky života. Počty narozených dětí začaly v první polovině devadesátých let minulého století ve srovnání s předchozím obdobím klesat. Vedle procesu plodnosti procházel v té době změnami také proces úmrtnosti. Ukazatel střední délka života (neboli naděje dožití) se začal pro obě pohlaví zvyšovat, což v kombinaci s nízkou úrovní plodnosti znamenalo nárůst počtu i podílu starších lidí v populaci. Tzv. stárnutí populace se pak stává politicko - ekonomickým problémem vyvolávajícím nutnost důchodové reformy. Avšak zatímco prodlužování naděje dožití je vnímáno jako pozitivní jev, který ovlivňuje především zlepšení zdravotní péče i životního stylu obyvatelstva, nízká hladina plodnosti je v souvislosti se zabezpečením fungování společnosti vnímána jako jev negativní.

Změny v chování jsou vysvětlovány způsoby:

a) Změna hodnotových orientací a zdůrazňování životního stylu. V období socialismu mladí lidé vstupovali do manželství a rodičovství obvykle ve velmi nízkém věku, po společenských změnách v roce 1989 se jim otevřely nové možnosti seberealizace – cestování, podnikání, vzdělávání, různé možnosti realizace.

b) Druhým nabízeným vysvětlením jsou pak změny v ekonomickém systému pro rodiny, kdy se zrušily některé státem garantované výhody při vstupu do manželství (např. bezúročné novomanželské půjčky) a při narození dětí (možnost přidělení bytu v horizontu několika let) a objevila se nezaměstnanost a možnost vlastního krachu.

Změny v chování mladých lidí pravděpodobně ovlivnily oba faktory. Změna ekonomických podmínek měla vliv především na mladou generaci. Tito jedinci by nejspíše za nezměněných ekonomických podmínek pokračovali v tradičním modelu reprodukčního chování (a část z nich tak skutečně ještě učinila). Svobodný přístup ke vzdělání a k osobní kariéře berou mladí jako fakt, odsouváním zakládání rodiny do vyššího věku, tak nejspíše kopírují proces modernizace, který v západní Evropě a v USA započal již v 60. letech 20. století. Ale na druhé straně, jak říká Rychtaříková (2001), vnější podmínky jsou v České republice velmi rozdílné od podmínek za kterých probíhal druhý demografický přechod na západě. Nové hodnoty, postoje a normy vznikaly

v západních společnostech úplně jiným způsobem než v postkomunistických zemí. Otázkou je, zda se jedná o přibližování se západoevropskému modelu či o krizi současné rodiny.

3.3. Demografická změna po Sametové revoluci

Data demografické statistiky Českého statistického úřadu nám ukazují změnu v porodnosti v těchto ukazatelích:

3.3.1. Porodnost po roce 1989

TAB. 1					
Porodnost					
Rok	1989	1990	1991	1992	1993
Živě narození	128 356	130 564	129 354	121 705	121 025
podíl oproti loň. r.		1,02	0,99	0,94	0,99
% roční nárůst		1,72	-0,93	-5,91	-0,56
Rok	1994	1995	1996	1997	1998
Živě narození	106 579	96 097	90 446	90 657	90 535
podíl oproti loň. r.	0,88	0,9	0,94	1	1
% roční nárůst	-11,94	-9,83	-5,88	0,23	-0,13
Rok	1999	2000	2001	2002	2003
Živě narození	89 471	90 910	90 715	92 786	93 685
podíl oproti loň. r.	0,99	1,02	1	1,02	1,01
% roční nárůst	-1,18	1,61	-0,21	2,28	0,97
Rok	2004	2005	2006	2007	2008
Živě narození	97 664	102 211	105 831	114 632	119 570
podíl oproti loň. r.	1,04	1,05	1,04	1,08	1,04
% roční nárůst	4,25	4,66	3,54	8,32	4,31

Data jsou uvedena v %. 100 % je počet živě narozených dětí za daný rok.
Zdroj: ČSÚ, Vybrané demografické údaje, Vlastní výpočty

V roce 1991 začal počet dětí klesat. V roce 1995 klesl pod 100 tisícovou hranici a poté se v roce 1996 ustálily nad hranici 90,5 tisíce a v roce 1999 klesl na nejnižší počet narozených dětí a to pouhých 89 tisíc. Avšak po roce 2005 opět překračuje hranici 100 tisíců narozených dětí.

Největší propad byl v roce 1994, kdy meziroční propad činil 11 % a nejvyšší nárůst byl v roce 2007, kdy vzrostl o 8,3 %. Od roku 2001 počty narozených dětí začaly opět pozvolna vzrůstat. Nejčastěji se tento nárůst připisuje tomu, že začaly rodit silné populační ročníky žen ze 70. let.

3.3.2. Rodinný stav matky při narození dítěte

Během 90. let se postupně měnil tradiční model rodiny. Mladí lidé začali stále více žít v neformálním partnerském soužití a stalo se společensky přijatelné i v případě narození dítěte mimo manželský svazek.

TAB. 2					
Stav matky					
Rok	1989	1990	1991	1992	1993
mimo manželství v %	7,9	8,55	9,82	10,69	12,66
v manželství v %	92,1	91,45	90,18	89,31	87,34
Rok	1994	1995	1996	1997	1998
mimo manželství v %	14,55	15,55	16,9	17,79	19,01
v manželství v %	85,45	84,45	83,1	82,21	85,45
Rok	1999	2000	2001	2002	2003
mimo manželství v %	20,59	21,77	23,45	25,28	28,51
v manželství v %	79,41	78,23	76,55	74,72	71,49
Rok	2004	2005	2006	2007	2008
mimo manželství v %	30,55	31,71	33,32	34,49	36,34
v manželství v %	69,45	68,29	66,68	65,51	63,66

Data jsou uvedena v %. 100 % je počet živě narozených dětí za daný rok.
Zdroj: ČSÚ, Demografické ukazatele, vlastní výpočty

Mimo manželství se rodí, čím dál více dětí. V roce 1990 se narodilo mimo manželství jen necelých 8 % ze všech narozených dětí, což bylo přes deset tisíc dětí. V roce 1999 se narodilo už 21 % narozených dětí mimo manželství. A v roce 2008 už to bylo přes třetinu živě narozených dětí, což bylo přes 45 tisíc. Takže počet živě narozených dětí mimo manželství narostl během posledních dvaceti let skoro pět krát.

3.3.3. Pořadí narozeného dítěte

Pořadí dítěte nám především určuje, kolik dětí matka má.

TAB. 3					
Pořadí narozeného dítěte					
Pořadí/rok	1993	1994	1995	1996	1997
1.	48	48	46	47	47
2.	37	37	39	38	38
3.	10	11	10	10	10
4.+	4	5	5	5	4
ROK	1998	1999	2000	2001	2002
1.	48	48	48	48	48
2.	38	38	37	38	37
3.	10	10	10	10	10
4.+	4	4	4	4	4
ROK	2003	2004	2005		
1.	48	49	49		
2.	37	37	37		
3.	10	10	10		
4.+	4	4	4		

Data jsou uvedena v %. 100 % je počet narozených dětí za daný rok.
Zdroj: ČSÚ, Demografické ročenky, vlastní výpočty

Porodnost v České republice zaznamenala v mnoha ohledech významné změny. V období 1993 – 2005 bylo rozložení narozených dětí podle pořadí celkem stabilní, neboť tento vývoj se podobal vývoji počtu narozených dětí. Ve všech letech se prvorození pohybovaly kolem 48 %, druhorození kolem 38 %, děti narozené třetí kolem 10 % a děti narozené ve čtvrtém a vyšším pořadí kolem 4 %.

TAB. 4									
Pořadí narozeného dítěte a stav matky									
Stav		<i>V manželství</i>				<i>Mimo manželství</i>			
Rok	<i>Celkem</i>	<i>1.</i>	<i>2.</i>	<i>3.</i>	<i>4.</i>	<i>1.</i>	<i>2.</i>	<i>3.</i>	<i>4.</i>
1989	128 881	42,54	35,75	10,17	3,26	4,68	1,45	1,02	0,42
1990	131 094	42,4	35,41	9,97	3,3	5,18	1,62	1,04	0,4
1991	129 850	43,79	33,48	9,33	3,24	6,09	1,88	1,08	0,45
1992	122 142	43,12	33,55	9,07	3,26	6,53	2,12	1,21	0,47
1993	121 470	40,64	34,03	8,88	3,47	7,68	2,59	1,43	0,54
1994	106 915	38,91	33,76	8,97	3,54	8,62	3,04	1,75	0,65
1995	96 397	37,22	34,86	8,64	3,46	8,97	3,55	1,76	0,79
1996	90 763	36,85	34,37	8,19	3,39	9,54	3,99	1,99	0,79
1997	90 930	36,83	33,84	8,19	3,1	10,25	4,12	2,01	0,78
1998	90 829	36,66	33,29	7,84	2,94	10,82	4,57	2,14	0,79
1999	89 774	36,04	32,52	7,64	2,94	11,94	4,92	2,25	0,85
2000	91 169	35,33	31,95	7,75	2,98	12,83	5,21	2,28	0,83
2001	90 978	33,93	31,9	7,7	2,79	13,7	5,7	2,46	0,9
2002	93 047	33,23	30,76	7,66	2,86	14,86	6,26	2,59	0,87
2003	93 957	31,17	30,08	7,41	2,62	17,12	6,98	2,76	0,96
2004	97 929	30,24	29,28	7,22	2,52	18,84	7,14	2,85	0,96
2005	102 498	29,23	29,35	7,12	2,4	19,48	7,72	2,9	0,92
2006	106 130	28,54	28,49	7,14	2,33	20,29	8,29	2,96	1
2007	114 947	26,39	28,71	7,8	2,43	20,63	9,05	3,1	0,95
2008	119 842	25,57	28,27	7,42	2,25	21,95	9,52	3,22	0,91
2009	118 667	23,83	27,84	7,08	2,27	23,4	10,26	3,36	1,03

Data jsou uvedena v %. U několika narozených dětí se nepodařilo zjistit, kolikáté je, takže ne vždy vychází 100 % počet živě narozených dětí za daný rok.

Zdroj: ČSÚ, Demografické příručka 2009, vlastní výpočty

Zajímavé je porovnat pořadí dítěte a stav matky, které se dítě narodilo. V roce 1989 se nejvíce rodilo prvorozených dětí v manželském soužití což bylo skoro 43 % narozených dětí, na druhém místě byly druzí narození v manželství, což bylo necelých 36 % a na třetím místě třetí narození taktéž v manželství, kterých bylo přes 10 %. Až na čtvrtém místě se objevují prvorození mimo

manželství, což bylo necelých 6 %. Na pátém jsou děti narozené ve čtvrtém a vyšším pořadí v manželství, kterých bylo přes 3 %. Ostatní čísla jsou zanedbatelná. Toto rozložení trvá až do roku 1994, kdy prvorození mimo manželství se vyrovnávají narozeným v třetím pořadí a dosahují 8 %. V roce 1996 je definitivně přeskakují a dostávají se na třetí místo v počtu dětí.

Ve sledovaném období velice klesají děti narozené v manželství, nejvíce jako první narození, v roce 2009 je to pouhých 24 % dětí ze všech narozených a také děti narozené jako druzí v manželství, kterých bylo v tomto roce 27 %, ale je překvapivé, že se od roku 2007 rodí nejvíce děti narozených jako druzí v pořadí v manželství. Naopak roste počet dětí narozený mimo manželství. Prvorození se dotahují na prvorozené v manželství a v roce 2009 je počet 23 % ze všech narozených. Roste také počet druhorozených, kterých je přes 10 %.

3.3.4. Věk matek

TAB. 5					
Věk matek					
rok/věk	-19	20 – 24	24 – 29	30 -34	35
1989	13,61	45,48	26,38	10,44	4,1
1990	14,1	44,84	27,03	9,99	4,04
1991	15,5	44,7	26,47	9,32	4,02
1992	16,2	44,05	26,63	9,19	3,93
1993	15,77	43,9	26,52	9,67	4,13
1994	13,46	44,39	26,97	10,83	4,35
1995	11,04	43,84	28,36	12,22	4,54
1996	9	43,26	29,76	13,2	4,78
1997	7,65	41,69	31,99	13,69	4,97
1998	6,67	39,44	34,49	14,17	5,24
1999	5,98	35,79	37,77	14,89	5,57
2000	4,91	31,79	41,21	15,96	6,13
2001	4,22	27,54	43,56	18,03	6,65
2002	4,09	24,36	44,46	19,85	7,23
2003	3,96	21,26	44,88	22,38	7,52
2004	3,75	18,37	44,08	25,66	8,15
2005	3,43	16,35	42,42	29,06	8,75
2006	3,3	15,01	39,62	32,31	9,76

2007	3,08	14,17	36,79	35,06	10,91
2008	3,02	13,63	34,21	36,8	12,35
2009	3,05	13,48	32,33	37,3	13,84

Data jsou uvedena v %. 100 % je počet živě narozených dětí za daný rok.
Zdroj: ČSÚ, Demografické příručka 2009, vlastní výpočty

V roce 1989 se přes 46 % narozených dětí rodilo ženám ve věku 20 – 24 let, na druhém místě byl věk matek 25 – 29 let, kterým se narodilo přes 26 % dětí, a byl zde významný podíl matek mladších 20 let, které porodily 14 % dětí a žen ve věku 30 – 35 let, které porodily přes 10 % dětí. V roce 2009 už nejvíce rodily ženy ve věku 30 – 35 let, které porodily přes 37 % narozených dětí, na druhé místě skončily matky ve věku 25 – 29 let, které porodily přes 32 % dětí. Na třetím místě skončily ženy 35 a starší, které porodily skoro 14 % dětí, což je třikrát více než v roce 1989. Může za to nejspíše nárůst umělého oplodnění a zlepšení zdravotnické péče.

Naopak ženy mladší 20 let porodily v roce 2009 pouhé 3 % narozených dětí, což je skoro pětkrát méně než v roce 1989. Toto bych vysvětlila nejspíše rozvojem antikoncepce.

Jak se dalo očekávat věk matky roste. V roce 1999 se rodilo nejvíce dětí matkám ve věku 25 – 29 let, v roce 2008 už to byly matky ve věku 30 – 35, jestli tento trend bude pokračovat, tak v roce 2018 se bude nejvíce dětí rodit ženám starších 35 let.

Je otázka, zda tento nárůst žen rodících ve věku, není ovlivněn zvýšením porozením druhého potomka.

3.3.5. Vzdělání matek

TAB. 6				
Vzdělání matek				
Rok /vzdělání matky	Základní	střední bez mat.	střední s mat.	vysokoškolské
1989	14,4	38,12	38,36	9,12
1990	13,76	38,78	38,57	8,88
1991	13,38	39,81	38,2	8,61
1992	13,12	41,29	37,36	8,22
1993	13,17	42,66	36,17	8
1994	13,57	43,08	35,17	8,18
1995	14,01	42,66	34,47	8,86
1996	13,86	41,77	35,09	9,28
1997	13,4	41,34	35,89	9,36
1998	13,04	40,27	36,84	9,86
1999	12,49	39,4	38,07	10,04
2000	12,31	37,63	39,31	10,75
2001	12,31	37,07	39,69	10,93
2002	12,31	35,7	40,51	11,49
2003	12,11	34,39	41,41	12,09
2004	11,79	32,77	42,15	13,28
2005	11,52	31,93	42,34	14,21
2006	11,64	29,86	43,12	15,38
2007	10,93	29,47	43,59	15,86
2008	10,34	27,44	43,52	17,72
2009	10,59	25,76	42,56	19,36

Data jsou uvedena v %. 100 % je počet živě narozených dětí za daný rok.
Zdroj: ČSÚ, Demografické příručka 2009, vlastní výpočty

Během posledních dvaceti let poklesl poměr narozených dětí ženám, které mají nejvyšší ukončené vzdělání základní nebo střední bez maturity, naopak u vysokoškolaček vidíme nárůst, oproti v roce 2009 se narodilo vysokoškolačkám o 1,96 dětí víc než v roce 1989. I když

procentuálně nejvíce dnes rodí středoškolačky, tak v porovnání v letech 1989 – 2005 se narodilo středoškolačkám stejný počet dětí. Nejvíce dětí se v 90. letech rodilo ženám bez maturity, ale v první dekádě 21. století se trend změnil a nejvíce dětí porodily středoškolačky.

Ženám se základním vzděláním se narodilo v roce 1989 přes 18 tisíc dětí od té doby, ale začal počet klesat až do roku 1999, kdy se jich počet pohyboval něco málo kolem 11 tisíce a poté začal počet pomalu růst. V roce 2006 přesáhl 12 tisíc.

Ženám se střední školou bez maturity se narodilo v roce 1989 skoro 50 tisíc dětí, v roce 1994 začal počet klesat a v roce 2009 to bylo pouhých 30 tisíc dětí. Ženám s maturitou se narodilo v roce 1989 okolo 50 tisíc, poté ale v roce 1994 začal klesat až na historické minimum 31 tisíc z roku 1996, ale poté začal růst a od roku 2007 se tento počet pohybuje opět kolem 50 tisíc.

Ženy s vysokoškolským diplomem rodí dnes dvakrát tolik dětí než v roce 1989. V roce 2009 dosáhl počet narozených dětí historického maximu, narodilo se jim přes 22 tisíc dětí. Už od 70. let roste počet narozených dětí vysokoškolačkám, až na období let 1993 – 2001, kdy se celkově rodilo velmi málo dětí. Je to nejspíš způsobeno tím, že daleko více žen získává vysokoškolský diplom.

III. Analytická část

4. Sekundární analýza dat

Zvýše uvedeného a v souvislosti s otázkou změny v postojích mladých lidí stanovuji 2 hypotézy:

- 1) Postoje lidí se budou lišit podle věku respektive roku narození.
- 2) Hodnoty a názory mladých lidí v rámci rodiny se budou lišit v letech 1991 a 1999 .
Budou se více podobat západoevropskému stylu.

4.1. Popis výzkumu

Vybraný výzkum, který budu částečně analyzovat se nazývá *European Values Study* (Studie hodnot). Tato studie se skládá ze čtyř vln výzkumů v letech 1981 (16 zemí), 1991 (29 zemí), 1999 (33 zemí), 2008 (47 zemí). Já jsem si pro analýzu změn hodnot chtěla vybrat rok 2008, ale bohužel pro tento rok nejsou zveřejněny dostupná data pro Českou republiku, tak jsem si vybrala roky 1991 a 1999.

Sběr dat v roce 1991

Sběr dat probíhal osobními rozhovory tazatele s respondentem na základě standardizovaného dotazníku. Jednalo se o reprezentativní víceetapový náhodný výběr, respektive kvótním výběrem osob starších osmnácti let. Sběr dat prováděla Asociace pro nezávislé sociální analýzy pod vedením Vladimíra Raka, Marka Boguszaka a Ivana Gabala (z Asociace pro nezávislé sociální analýzy), Blanky Filipcová (z Sociologického ústavu Československé akademie věd) a Profesor Dr. Hans D Klingemann (z Wissenschaftszentrum Berlin). Sběr byl proveden v roce 1991. Velikost vzorku: 2109.

Sběr dat v roce 1999

Sběr dat probíhal osobními rozhovory tazatele s respondentem na základě standardizovaného dotazníku. Byla použita stejná verze dotazníku jako v roce 1991, ale bylo přidáno několik otázek. Sběr dat byl prováděn po vedením Prof. Dr. Ladislava Rabušice. Sběr dat byl proveden ve třech etapách kvótním výběrem pomocí věku, pohlaví, vzdělání a ekonomické aktivity. Velikost vzorku: 1908.

4.2. Datový soubor

Jelikož se chci zaměřit na věkové skupiny, rozhodla jsem se dotazované rozdělit do 6 věkových kategorií: nejmladší (15 – 24 let), mladší střední (25 – 34 let), střední (35 – 44 let), střední starší (45 – 54 let), starší (55 – 64 let) a nejstarší (65 a více let). Chtěla bych tyto skupiny porovnávat, jak mezi sebou, tak i ve vybraných letech 1991 a 1999.

TAB 7								
Stav, věk dotázaného a rod výzkumu								
ROK	STAV	věk						celkem
		15 - 24	25 - 34	35 - 44	45 - 54	55 - 64	65 +	
1991	Ženatý, vdaná	75	331	408	312	230	166	1522
	Žijící jako manželé	11	16	29	12	10	4	82
	Rozvedení	2	14	32	29	14	19	110
	Oddělení v manželství	0	2	2	1	0	0	5
	Ovdovělí	0	1	5	10	46	100	162
	Svobodní	141	41	18	11	5	10	226
			věk					
ROK	STAV	15 - 24	25 - 34	35 - 44	45 - 54	55 - 64	65 +	celkem
1999	Ženatý, vdaná	28	207	246	241	203	234	1159
	Žijící jako manželé	0	27	53	52	31	32	195
	Rozvedení	0	3	2	1	0	0	6
	Oddělení v manželství	0	0	3	11	40	164	218
	Ovdovělí	181	84	21	15	7	11	319
	Svobodní	209	321	325	320	281	441	1897

Zdroj: EVS

4.3. Třídění prvního a druhého stupně

TAB. 8
Průměrné hodnoty v odpovědi na otázku: „Jak jsou pro vás určité hlediska v životě důležitá?“

věk	Rok	Rodina	Práce	Přátelé	Volný čas	Politika	Náboženství
15 - 24	1991	1,27	1,62	1,77	1,95	2,82	3,28
	1999	1,25	1,67	1,6	1,86	3	3,31
25 – 34	1991	1,12	1,59	2,05	2,08	2,76	3,24
	1999	1,2	1,67	1,85	2	2,93	3,39
35 – 44	1991	1,13	1,41	2,03	2,03	2,74	3,25
	1999	1,13	1,46	1,92	2	2,85	3,37
45 – 54	1991	1,13	1,32	2,04	2,04	2,71	2,96
	1999	1,16	1,46	1,92	2,04	2,71	3,27
55 – 64	1991	1,16	1,39	1,99	2,07	2,69	2,77
	1999	1,15	1,54	1,95	2,05	2,68	3,05
65 +	1991	1,16	1,37	2,06	2,17	2,76	2,44
	1999	1,18	1,51	1,93	2,15	2,67	2,73

Zdroj: EVS

Podle výsledků hodnocení určitých hledisek podle důležitosti je v životě dotázaných nejdůležitější rodina. Na druhém místě se umístila práce, která jen u nejmladší věkové kategorii v roce 1999 skončila až na třetím místě, pro nejmladší věkovou kategorii skončila na druhém místě odpověď přátelé. Na třetím místě až na výjimku v nejmladší kategorii skončila odpověď přátelé. Na čtvrtém místě skončila odpověď volný čas, na pátém politika a na posledním náboženství.

Rodina se drží v roce 1999 ve všech kategoriích na podobné nebo nižší průměrné hladině. Krom věkové kategorie 25 – 34 let, kde je nárůst o 0,08 % a nejstarší věkové kategorie, kde je ale také nárůst zanedbatelný o 0,02 %. Význam práce u všech věkových kategoriích poklesl. Naopak důležitost přátel ve všech věkových kategoriích vzrostla. Důležitost vzrostla i u volného času, jen u věkové kategorie 45 – 54 let zůstala důležitost stejná. Významnost politiky také u všech věkových kategoriích klesá, až na stejnou věkovou kategorii 45 – 54 let, kde zůstává opět stejná a věkovou kategorii 55 – 64, kde naopak významnost mírně roste. Důležitost náboženství také ve všech kategoriích klesá.

TAB. 9					
Důležitost rodiny podle roku narození					
Rok narození		<i>Velmi důležitě</i>	<i>spíše důležitě</i>	<i>spíše nedůležitě, vůbec důležitě</i>	<i>celkem</i>
1967-1984	<i>Celkem</i>	554	122	21	697
	%	79,5%	17,5%	3,0%	100,0%
1966 - 1957	<i>Celkem</i>	634	70	9	713
	%	88,9%	9,8%	1,3%	100,0%
1956 – 1947	<i>Celkem</i>	722	99	10	831
	%	86,9%	11,9%	1,2%	100,0%
1946 - 1937	<i>Celkem</i>	581	81	6	668
	%	87,0%	12,1%	,9%	100,0%
1936 - 1927	<i>Celkem</i>	550	80	8	638
	%	86,2%	12,5%	1,3%	100,0%
1928 a starší	<i>Celkem</i>	394	48	15	457
	%	86,2%	10,5%	3,3%	100,0%
Total	<i>Celkem</i>	3435	500	69	4004
	%	85,8%	12,5%	1,7%	100,0%
Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)		
<i>Pearson Chi-Square</i>	42,948 ^b	10	,000		

Zdroj: EVS

Rozhodla jsem se zaměřit na hledisko rodiny, abych zabránila tomu, že se daná kategorie přesunula o kategorii výše zvolila jsem si výchozí hodnotu rok narození. Při tvoření tabulky, jsem musela sloučit odpovědi „*spíše nedůležitě a vůbec důležitě*“, protože tabulka nebyla dostatečně zaplněná.

Testuji zde hypotézu, zdali je významný statistický rozdíl mezi rokem narozením a důležitostí rodiny. Chí- kvadrát nám dokazuje, že zde závislost je. Podle adjustovaných reziduích je nejvýznamnější rozdíl mezi dvěma nejmladšími kategoriemi, kde můžeme říci, že když, je člověk narozen ve letech 1957 - 1966 je pro něj rodina nejdůležitější, naopak pro mladší je nejméně důležitá ze všech kategoriích a čím je člověk narozen dříve než v roce 1957, tím je pro něj rodina více nedůležitá.

V roce 1991 byla odpověď „rodina je velmi důležitá“ celkově vybrána v 86,9 % a v roce 1999 to bylo 84,8 %. Tato odpověď byla nejčastěji zvolena respondenty narozených v letech 1957 – 1966 (88,9 %). Naopak odpověď „rodina je spíše nedůležitá nebo vůbec důležitá“ odpovědělo nejvíce respondentů narozených v roce 1928 a dříve (3,3%), tady to ovlivnil především rok 1999, kde tato odpověď dosáhla 5,1 % a nejmladší – narození v letech 1967 a mladších (3,0 %), tady to ovlivnil naopak rok 1991, kde takto odpovědělo 4,0 % dotázaných.

Otázka:

Které z následujících tvrzení nejlépe vystihuje váš názor na povinnosti rodičů svým dětem?

A. *Povinnost rodičů je udělat maximum pro své děti, i za cenu jejich vlastního blahobytu.*

B. *Rodiče mají svůj vlastní život a nemělo by být po nich žádáno, aby obětovali vlastní blahobyt v zájmu svých dětí.*

TAB. 10 <i>Povinnosti rodičů</i>		rok narození					
		1967 - 1984	1957 - 1966	1947 - 1956	1937 - 1946	1927 - 1936	1928 a starší
<i>Dělat pro své dítě maximum</i>	%	63,4%	61,1%	56,6%	59,5%	67,7%	72,4%
	<i>adj. rez.</i>	,4	-,9	-4,0	-1,8	2,9	4,5
<i>Rodič by měl mít svůj vlastní život</i>	%	22,3%	23,1%	28,1%	27,0%	22,9%	19,0%
	<i>adj. rez.</i>	-1,2	-,7	3,0	1,9	-,8	-2,7
<i>Ani jedno</i>	%	14,3%	15,7%	15,3%	13,5%	9,5%	8,6%
	<i>adj. rez.</i>	,9	2,2	2,0	,2	-3,0	-3,0
<i>Celkem</i>		685	705	815	660	634	442
Chi-Square Tests							
		Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)			
<i>Pearson Chi-Square</i>		50,072 ^b	10	,000			

Zdroj: EVS

Pomocí Chí – kvadrátu zamítáme nulovou hypotézu a odhalujeme závislost mezi rokem narození a odpovědí na otázku, jaké jsou povinnosti rodičů vůči svým dětem. Rozdíly mezi kategoriemi vidíme jednoznačně, ale nemůžeme říci, že čím starší, tím jiný přístup. Ale ovlivňují to především generace, některé jsou více tradičnější, jiné spíše modernějšího rázu.

„Rodič by měl dělat pro své dítě maximum“ odpověděla většina z dotázaných, nejvíce však nejstarší dvě kategorie (72,4 % a 67,7 %), naopak nejméně toto zastávají střední kategorie narozené v letech 1937 – 1956 (56,6 % a 59,5 %).

Odpověď „Rodič by měl mít vlastní život.“ vybrala nejvíce obě dvě střední kategorie (28,1 % a 27,0 %). Nejméně tuto odpověď označili dotázaní z obou nejstarších věkových kategorií (22,9 % a 19,0 %) a také nejmladší věková kategorie (22,3 %). Myslím, že je to nejspíše tím, že tyto kategorie vidí rodičovství z jiného úhlu. Nejmladší kategorie vidí ve velké většině tento pohled jen jako děti svých rodičů, i když větší, a proto si myslím, že svým rodičům přejí vlastní život. Naopak nejstarší už ve většině případů mají vnuky a vnučky a sami už mají dávno své děti dospělé, proto přejí svým dětem žít i vlastní život a nejen se starat o své dítě.

TAB. 11								
Povinnosti rodičů podle roku narození a roku výzkumu								
		Rok narození						celkem
		1967 - 1984	1957 - 1966	1947 - 1956	1937 - 1946	1927 - 1936	1928 a starší	
<i>Povinnost rodičů</i>	<i>Rok</i>							
<i>Dělat pro své dítě maximum</i>	1991	68,5%	65,5%	57,3%	61,6%	68,5%	73,3%	64,7%
	1999	60,9%	55,4%	55,6%	56,9%	66,9%	70,8%	60,3%
<i>Rodič by měl mít svůj vlastní život</i>	1991	20,5%	21,8%	27,6%	25,1%	23,2%	19,4%	23,5%
	1999	23,2%	24,9%	28,8%	29,3%	22,6%	18,2%	24,9%
<i>Ani jedno</i>	1991	11,0%	12,8%	15,1%	13,2%	8,3%	7,3%	11,8%
	1999	15,9%	19,7%	15,6%	13,8%	10,5%	11,0%	14,8%

Zdroj: EVS

Odpověď „Rodič by měl dělat pro své dítě maximum.“ poklesla ve sledovaných letech o 4,4 %. Pokles vidíme u všech kategoriích, nejvíce však u dvou nejmladších (- 7,5 % a - 10,1 %). Nejvíce takto odpověděla nejstarší kategorie lidí narozených 1928 a méně, jak v roce 1991 (73,3 %), tak i v roce 1999 (70,8 %). Naopak nejméně tuto odpověď vybírala kategorie lidí narozených v letech 1947 – 1956 v roce 1991 to bylo (57,3 %) a v roce 1999 (55,6 %).

Oproti tomu odpověď „Rodič má svůj vlastní život.“ vzrostla u prvních 4 věkových kategoriích, nejvíce však u respondentů narozených v letech 1957 – 1966, celkově o 3,2 %. V roce 1991 tuto odpověď nejčastěji vybrala kategorie narozených v letech 1947 – 1956 (27,6 %). V roce 1999 nejčastěji takto odpověděla kategorie narozených v letech 1937 – 1946 (29,3 %). Nejméně tuto odpověď vybírala kategorie narozených v letech 1928 a méně (19,4 % a 18,2 %)

Poslední odpověď „ani jedno“ jsem záměrně v hodnocení vynechala, protože byla nejspíše určena lidem, kteří se nedokázali rozhodnout. Podle poklesu odpovědi „maximum pro své dítě“ a vzrůstu odpovědi „mít vlastní život“ u mladší, ale i střední věkové kategorie, se dá říci, že se česká společnost v letech 1991 a 1999 transformuje a mírně se začíná projevovat názorová otevřenost a individuální projev, i když většina je stále tradiční.

Tvrzení: „Dítě, aby bylo šťastné, potřebuje mít doma matku i otce.“

TAB. 12									
Je potřeba matka i otec, aby bylo dítě šťastné									
			rok narození						celkem
			1967 - 1984	1957 - 1966	1947 - 1956	1937 - 1946	1927 - 1936	1928 a starší	
1991	<i>nesouhlasí</i>	<i>Počet</i>	11	21	39	18	11	6	106
		<i>%</i>	5,0%	5,3%	8,0%	4,9%	3,6%	2,0%	5,1%
		<i>adj. rez.</i>	-,1	,2	3,3	-,2	-1,3	-2,6	
	<i>souhlasí</i>	<i>Počet</i>	210	379	449	353	293	290	1974
		<i>%</i>	95,0%	94,8%	92,0%	95,1%	96,4%	98,0%	94,9%
		<i>adj. rez.</i>	,1	-,2	-3,3	,2	1,3	2,6	
		<i>Celkem</i>	221	400	488	371	304	296	2080
1999	<i>nesouhlasí</i>	<i>Počet</i>	95	44	50	31	21	7	248
		<i>%</i>	20,4%	14,8%	15,2%	10,7%	6,3%	4,5%	13,3%
		<i>adj. rez.</i>	5,2	,9	1,1	-1,4	-4,1	-3,3	
	<i>souhlasí</i>	<i>Počet</i>	371	253	279	259	313	147	1622
		<i>%</i>	79,6%	85,2%	84,8%	89,3%	93,7%	95,5%	86,7%
		<i>adj. rez.</i>	-5,2	-,9	-1,1	1,4	4,1	3,3	
	<i>Total</i>	<i>Celkem</i>	466	297	329	290	334	154	1870
Chi-Square Tests									
Rok		Value	df			Asymp. Sig.			
1991	<i>Pearson Chi-square</i>	15,670b	5			0,008			
1999	<i>Pearson Chi-square</i>	48,219c	5			0			

Zdroj: ESV

S větou „Dítě potřebuje mít doma matku i otce.“ souhlasí v roce 1991 – 94,9 % dotázaných. Nejvýznamnější odchylku ale vidíme mezi roky narození 1947 – 1956 (92,0 %) a nejstarší kategorií narození 1928 a méně (98,%).

V roce 1999 s tím tvrzením souhlasí už jen 86,7 % dotázaných, což je o 8,2 % méně než v roce 1991. V tomto roce jsou vidět daleko významnější odchylky mezi všemi věkovými kategoriemi a můžeme tedy tvrdit, že čím je jedinec starší, tím více souhlasí s tvrzením, že dítě potřebuje doma oba rodiče, jak matku, tak i otce.

Souhlas s tímto tvrzením klesá ve všech věkových kategoriích, největší pokles je v nejmladší věkové kategorii, ze které s tímto tvrzením souhlasí o 15,4 % méně dotázaných v než v roce 1991. Nejvíce s tímto tvrzením v roce 1999 souhlasí nejstarší narození (95,5 %). Zde tedy vidíme, že je rozdíl jak mezi vybranými roky, tak především mezi věkovými kategoriemi. A v názorech na tuto otázku můžeme říci, že nejmladší věková kategorie se v pozorovaných letech velice změnila a v roce 1999 pětina dotázaných se projevuje jako moderní.

Tvrzení: „Pokud žena chce být svobodná žena, ale nechce mít stabilní vztah s mužem. Schvalujete nebo neschvalujete její rodičovství?“

TAB. 10									
Svobodná matka									
ROK			Věk						
			1967 - 1984	1957 - 1966	1947 - 1956	1937 - 1946	1927 - 1936	1928 a méně	celkem
1991	<i>Neschvaluji</i>	%	33,8%	34,8%	37,9%	47,4%	52,2%	60,5%	43,9%
		<i>adj. rez.</i>	-3,2	-4,1	-3,0	1,5	3,1	6,2	
	<i>Schvaluji</i>	%	31,1%	30,6%	36,9%	29,8%	21,3%	19,6%	29,1%
		<i>adj. rez.</i>	,7	,8	4,4	,3	-3,2	-3,9	
	<i>Záleží na ní</i>	%	35,2%	34,6%	25,2%	22,8%	26,6%	19,9%	27,1%
		<i>adj. rez.</i>	2,8	3,8	-1,1	-2,1	-,2	-3,0	
		<i>Celkem</i>	219	402	488	369	301	296	2075
	1999	<i>Neschvaluji</i>	%	20,2%	29,0%	28,7%	31,4%	41,7%	46,1%
<i>adj. rez.</i>			-5,7	-,7	-,9	,3	4,8	4,3	
<i>Schvaluji</i>		%	47,0%	39,9%	43,5%	38,6%	32,4%	21,4%	39,3%
		<i>adj. rez.</i>	4,0	,2	1,7	-,3	-2,8	-4,7	
<i>Záleží na ní</i>		%	32,8%	31,0%	27,8%	30,0%	25,8%	32,5%	29,9%
		<i>adj. rez.</i>	1,5	,5	-,9	,0	-1,8	,7	
		<i>Celkem</i>	470	303	338	293	333	154	1891
Chi-Square Tests									

ROK		Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
1991	<i>Pearson Chi-Square</i>	89,717 ^b	10	0
1999	<i>Pearson Chi-square</i>	71,939 ^c	10	0

Zdroj: EVS

V této tabulce vidíme obrovský rozdíl mezi věkovými kategoriemi, které zjistíme pomocí adjustovaných reziduí. Otázka byla, zda-li souhlasíme s tvrzením, že žena může být svobodná matka.

Podpora „rodičovství svobodných matek“ rostla s rokem narození s jednou výjimkou a to narození v letech 1947 – 1956 (36,9 %) i během sledovaných let, kdy vzrostla o 9,8 % a v roce 1999 nejvíce dotázaných (39,3 %) podporovalo „rodičovství svobodných matek“. Dá se tedy říct podle adjustovaných residuí, že čím byli respondenti mladší, tím více podporovali a nevadilo jim „rodičovství svobodných matek“.

V nejmladší kategorii narozených pro roce 1967 s tímto tvrzením souhlasilo 31,3 % v roce 1991. Odpověď „záleží na ní“ vybralo v tomto roce 35,2 % respondentů a proti bylo 33,8 % dotázaných. V roce 1999 toto schvalovalo v kategorii nejvíce dotázaných ze všech kategorií a to už 47 % mladých a jen jedna pětina (20,2 %) byla proti.

Druhá nejmladší kategorie narozených v letech 1957 – 1966 odpověděla nejčastěji neschvaluji (34,8 %), ale 34,6 % dotázaným odpovědělo, že záleží na ní v roce 1991. Ale v roce 1999 toto tvrzení schvalovalo nejvíce z dané věkové kategorie (39,9 %).

V roce 1991 střední kategorie narozených v letech 1947 – 1956 nejvíce zvolilo odpověď „neschvaluji“ (37,9 %) a „schvaluji“ (36,9 %). V roce 1999 schvalovalo toto tvrzení už 43,5 %. Podobný vývoj měla i starší střední kategorie narozených v letech 1937 – 1946, která dané tvrzení neschvalovala v 47,4 % a schvalovala jen v 29,8 % v roce 1991. Kdežto v roce 1999 toto tvrzení schvalovalo už 38,6 %.

Obě nejstarší věkové kategorie v obou vybraných letech neschvalují „rodičovství svobodné matky“. V roce 1991 toto tvrzení neschválila nadpoloviční většina a to 52,5 % a 60,5 % . V roce 1999 to neschválilo 41,7 % a 46,1%, což je alespoň pokles o 10,8 % a u nejstarší dokonce o 14,4 %.

Opět se mi potvrdilo, že věkové kategorie i vybrané roky se velmi liší v názorech na netradiční uspořádání rodiny.

Tvrzení: „Práce je v pořádku, ale to, co většina žen opravdu chtějí, je domov a děti.“

TAB. 11
Ženy chtějí děti a domov

ROK			Věk						
			1967 - 1984	1957 - 1966	1947 - 1956	1937 - 1946	1927 - 1936	1928 a starší	celkem
1991	nesouhlasím	%	48,5%	35,2%	34,8%	29,9%	24,6%	24,9%	32,5%
		adj. rez.	5,2	1,2	1,2	-1,2	-3,2	-2,9	
	souhlasím	%	51,5%	64,8%	65,2%	70,1%	75,4%	75,1%	67,5%
		adj. rez.	-5,2	-1,2	-1,2	1,2	3,2	2,9	
		Celkem	206	384	465	355	293	273	1976
1999	nesouhlasím	%	68,2%	58,8%	55,6%	47,9%	41,3%	37,0%	54,0%
		adj. rez.	7,0	1,8	,6	-2,3	-5,0	-4,3	
	souhlasím	%	31,8%	41,2%	44,4%	52,1%	58,7%	63,0%	46,0%
		adj. rez.	-7,0	-1,8	-,6	2,3	5,0	4,3	
		Celkem	447	289	320	282	317	146	1801
Chi-Square Tests									
ROK		Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)					
1991	Pearson Chi-Square	43,228 ^b	5	0					
1999	Pearson Chi-Square	81,285 ^c	5	0					

Zdroj: EVS

V této tabulce opět vidíme obrovský rozdíl v datech, jak mezi věkovými kategoriemi, tak mezi sledovanými roky. Otázka byla, zda-li respondenti souhlasí či nesouhlasí s výrokem „Ženy chtějí děti a domov.“

V roce 1991 s tím to výrokem souhlasilo 67,5 %, nejvíce v obou nejstarší kategorii kde se jednalo o tři čtvrtiny dotázaných, nejméně v nejmladší věkové kategorii, kde s tvrzením souhlasila nadpoloviční většina (51,5 %).

V roce 1999 s tímto výrokem souhlasilo jen 44,0 % všech dotázaných, nejvíce opět v nejstarší kategorii (77,8 %) a nejméně v nejmladší kategorii (31,8 %). V nejmladší věkové kategorii je pokles o více než pětinu. Můžeme tedy říct podle adjustovaných reziduí jak v roce 1991, tak v roce 1999, že čím byl dotázaný mladší tím méně souhlasil s výrokem, že ženy chtějí dítě a domov. Tedy, že čím je člověk starší, tím tradičnější jsou jeho názory a postoje.

TAB. 12					
Ženy chtějí děti a domov II					
Rok narození			Rok		Celkem
			1991	1999	
1967 - 1984	<i>nesouhlasím</i>	%	48,5%	68,2%	62,0%
		<i>adj. rez.</i>	-4,8	4,8	
	<i>souhlasím</i>	%	51,5%	31,8%	38,0%
		<i>adj. rez.</i>	4,8	-4,8	
1957 - 1966	<i>nesouhlasím</i>	%	35,2%	58,8%	45,3%
		<i>adj. rez.</i>	-6,1	6,1	
	<i>souhlasím</i>	%	64,8%	41,2%	54,7%
		<i>adj. rez.</i>	6,1	-6,1	
1947 - 1956	<i>nesouhlasím</i>	%	34,8%	55,6%	43,3%
		<i>adj. rez.</i>	-5,8	5,8	
	<i>souhlasím</i>	%	65,2%	44,4%	56,7%
		<i>adj. rez.</i>	5,8	-5,8	
1937 - 1946	<i>nesouhlasím</i>	%	29,9%	47,9%	37,8%
		<i>adj. rez.</i>	-4,7	4,7	
	<i>souhlasím</i>	%	70,1%	52,1%	62,2%
		<i>adj. rez.</i>	4,7	-4,7	
1927 - 1936	<i>nesouhlasím</i>	%	24,6%	41,3%	33,3%
		<i>adj. rez.</i>	-4,4	4,4	
	<i>souhlasím</i>	%	75,4%	58,7%	66,7%
		<i>adj. rez.</i>	4,4	-4,4	
1928 a starší	<i>nesouhlasím</i>	%	24,9%	37,0%	29,1%
		<i>adj. rez.</i>	-2,6	2,6	
	<i>souhlasím</i>	%	75,1%	63,0%	70,9%
		<i>adj. rez.</i>	2,6	-2,6	
Chí - Square					
Rok narození		Value	Df	Asymp. Sig. (2-sided)	
1967 - 1984	<i>Pearson Chi-Square</i>	23,207 ^a	1	0	
1957 - 1966	<i>Pearson Chi-Square</i>	37,273 ^c	1	0	
1947 - 1956	<i>Pearson Chi-Square</i>	33,357 ^d	1	0	
1937 - 1946	<i>Pearson Chi-Square</i>	21,681 ^e	1	0	
1927 - 1936	<i>Pearson Chi-Square</i>	19,243 ^f	1	0	
1928 a starší	<i>Pearson Chi-Square</i>	6,723 ^g	1	0,01	

Zdroj: ESV

V další tabulce vidíme, závislost mezi rokem výzkumu a schválením či neschválením rodičovství svobodných matek. Můžeme říct, že závislost je potvrzena. Česká společnost v této otázce začíná se obracet od tradičního postoje k modernímu.

Otázka: Zde je seznam vlastností, ke kterým mohou být děti doma vychovávány. Které, pokud vůbec, považujete za zvlášť důležité? Některé vlastnosti byly vynechány, protože se nevyskytovaly ve výzkumech ve vybraných letech.

TAB .13								
<i>Vlastnost</i>	Rok	Věk						Celkem
		15 - 24	25 - 34	35 - 44	45 - 54	55 - 64	65 +	
<i>Dobré mravy</i>	1991	86,9%	84,7%	88,4%	89,4%	91,5%	89,3%	88,3%
	1999	83,5%	85,4%	86,5%	86,6%	91,5%	89,3%	87,4%
<i>nezávislost</i>	1991	69,40%	71,40%	70,40%	63,30%	63,60%	53,80%	65,90%
	1999	68,90%	73,50%	71,70%	73,10%	70,10%	60,50%	69,10%
<i>tvrdá práce</i>	1991	71,20%	76,50%	80,10%	89,90%	88,90%	92,30%	83,20%
	1999	56,10%	62,90%	73,90%	76,90%	80,10%	84,60%	74,00%
<i>pocit zodpovědnosti</i>	1991	58,50%	58,80%	65,50%	62,80%	53,80%	51,20%	59,20%
	1999	63,20%	69,00%	67,50%	70,20%	70,50%	60,50%	66,50%
<i>představitivost</i>	1991	6,10%	6,20%	4,10%	5,30%	2,60%	2,70%	4,50%
	1999	10,40%	7,50%	8,60%	7,20%	5,00%	4,60%	6,90%
<i>tolerance a respekt</i>	1991	68,10%	67,40%	67,30%	70,20%	67,90%	59,50%	66,90%
	1999	64,50%	65,80%	62,00%	63,80%	65,40%	60,50%	63,40%
<i>hospodárnost</i>	1991	31,90%	27,90%	31,40%	33,80%	42,00%	47,50%	35,00%
	1999	28,30%	26,00%	29,00%	26,30%	32,00%	37,90%	30,50%
<i>vytrvalost</i>	1991	30,60%	33,60%	29,80%	22,10%	18,40%	20,40%	26,20%
	1999	35,10%	38,70%	32,10%	28,50%	21,50%	16,90%	27,80%

<i>náboženský víra</i>	1991	4,80%	5,70%	4,90%	9,80%	13,80%	21,10%	9,50%
	1999	6,20%	4,70%	3,40%	3,80%	5,70%	16,10%	7,30%
<i>Obětavost</i>	1991	33,20%	38,30%	35,70%	32,70%	35,10%	28,80%	34,30%
	1999	42,70%	39,40%	35,80%	36,40%	29,30%	35,50%	36,20%
<i>Poslušnost</i>	1991	22,70%	17,00%	15,00%	17,80%	23,00%	29,80%	20,00%
	1999	17,10%	16,00%	18,00%	12,50%	14,00%	20,30%	16,60%

Zdroj: EVS

Tabulka zobrazuje pro kolik % respondentů v určité věkové kategorii a roku byly vybrané vlastnosti, které respondenti označili za „důležité vlastnosti dětí“.

Nejvíce respondentů vybralo „mít dobré mravy“. V roce 1991 to bylo 88,3 % z všech dotázaných a v roce 1999 to bylo 87,4 %. Oproti roku 1991 důležitost mírně klesla zejména v nejmladší věkové kategorii (- 3,4 %).

Odpověď „tvrdě pracovat“ skončila celkově na druhém místě v roce 1991 (83,2 %) i v roce 1999 (74,0 %). Oproti roku 1991 je tu pokles o 9,2 %. U všech věkových kategoriích vidíme výrazný pokles. Největší propad v důležitosti měla tato odpověď u nejmladší věkové kategorie (- 15,1 %) a mladší střední (- 13,6 %).

Odpověď „být tolerantní a respektovat ostatní“ se umístila celkově na třetím místě v roce 1991 (66,9 %) a v roce 1999 se celkově umístila v důležitosti na pátém místě (63,4 %). To je pokles o 3,5 %. Největší pokles vidíme u střední a nejmladší věkové kategorie. Naopak u nejstarších vidíme mírný nárůst o 1 %.

Odpověď „být nezávislý“ skončila celkově na čtvrtém místě (65,9 %) v roce 1991. V roce 1999 vyskočila na třetí pozici (69,31 %). Nárůst se tedy rovná 3,2 %. Největší nárůst vidíme u věkové kategorie 45 – 54 let, kde vzrostla tato odpověď o 9,8 %.

Odpověď „mít pocit zodpovědný“ se umístila v roce 1991 ve všech kategoriích na pátém místě (59,2 %) ale v roce 1999 přeskočila „toleranci a respekt“ a skončila na čtvrtém místě (66,5 %). Důležitost zodpovědnosti podle mínění dotázaných roste (7,3 %), nejvíce v nejstarší kategorii o 11,2 %, poté ve střední o 5,6%, a v nejmladší roste o 5,1 %. Nejvíce však ve věkové kategorii 55 - 64 let, ve které vzrostla o 16,7 %

Odpověď: „umět hospodařit s penězi a majetkem“ se umístila celkově na šestém místě (35,0 %) v roce 1991. V roce 1999 se umístila až na sedmém místě (30,5 %). „Umět hospodařit“ u všech kategoriích vzrostl o 4,5 %, nejvíce u nejstarších věkových kategoriích (- 10,0 % a - 9,6 %).

Odpověď „být nesobecký a obětavý“ se umístila celkově na sedmém místě (34,3 %) v roce 1991. V roce 1999 se dostává před „hospodárnost“ a končí na šestém místě (36,2 %). V důležitosti vidíme nárůst o 1,9 %, největší nárůst vidíme v nejmladší věkové kategorii, kde je to vzrůst o 9,5 %, naopak ve věkové kategorii 55 – 64 let vidíme pokles o 5,8 %.

Odpověď: „být vytrvalý“ se umístila celkově na osmém místě v roce 1991 i v roce 1999 (26,2 27,8). Vidíme nepříliš významný nárůst u všech kategoriích, celkově o 1,6 %, kromě nejstarší věkové kategorie 65 a více, kde je pokles o 3,5 %.

Odpověď „být poslušný“ se umístila celkově na devátém místě v obou sledovaných letech (20,0 %, 16,6 %). Odpověď „být poslušný“ u všech věkových kategoriích kromě jedné poklesla, nejvíce poklesla u obou nejstarších kategorií (- 9,0 % a - 9,5 %). Naopak ve věkové kategorii 34 – 45 let mírně vzrostla

Odpověď: „být zbožný – mít náboženskou víru“ se umístila celkově na desátém místě v obou sledovaných letech (9,5 %, 7,3 %). Nejvýznamnější je víra pro nejstarší věkovou kategorii 65 a více, kde má význam až 21,% a 16,1 %. U ostatních kategoriích skončila na posledním místě. „Náboženská víra“ poklesla ve všech kategoriích, kromě nejmladší věkové kategorii, kde vzrostla o 1,4 %.

Odpověď: „mít představivost“ se celkově umístila na posledním místě v obou sledovaných letech (4,5 % 6,9 %). Mít představivost“ přes nízkou důležitost u všech kategoriích vzrostla celkově o 2,4 %.

V této části jsme si dokázali, že důležitost vlastností pro výchovu dítěte se liší v daných kategoriích i ve sledovaných letech. Statistické významnost mezi důležitostí vlastností a věkem mohou dokázat pomocí Chí-kvadrátu a adjustovaných reziduí.

Po provedení třídění druhého a třetího stupně lze říci, že existují rozdíly v hodnocení postojů a vlastností při výchově děti a v názorech na moderní a tradiční typy rodičovství v souvislosti s věkovými kategoriemi. Také jsou zde významné změny v postojích a názorech ve vybraných výzkumných letech.

4.4. Faktorová analýza

Dále bych se ráda zaměřila na nejmladší kategorii – na budoucí rodiče a srovnala je ve vybraných letech pomocí faktorové analýzy, která nám dané vlastnosti rozdělí do nadřazených proměnných – faktorů. Vybrala jsem si dvě nejmladší věkové kategorie narozené v roce

Nejmladší věková kategorie, rok 1991

<i>Vlastnosti</i>	faktor				
	1	2	3	4	5
<i>dobré mravy</i>	,498				
<i>Zodpovědnost</i>	-,632				
<i>Vytrvalost</i>	-,425				
<i>Poslušnost</i>	,677				
<i>Nezávislost</i>		-,681			
<i>náboženský víra</i>		,740			
<i>Hospodárnost</i>			,705		
<i>Nesobeckost</i>			-,796		
<i>tvrdá práce</i>				-,764	
<i>Představitost</i>				,637	
<i>tolerance a respekt k ost.</i>					-,924

Zdroj: EVS, Faktorová analýza: rotace: varimu

U nejmladší věkové kategorie jsme v roce 1991 našli 5 základních faktorů z zadané faktorové analýzy, k čemu vychovávat vlastní děti.

První faktor se skládá z dobrých mravů (0,498), zodpovědnosti (- 0,632), vytrvalosti (- 0,425) a poslušnosti (0,677). Nejvyšší hodnoty se nám ukazují u zodpovědnosti a poslušnosti. Je to nejspíše tím, že když je člověk poslušný, tak někoho poslouchá a není za své činy až tolik zodpovědný. Zbývající proměnné první faktor doplňují. Tento faktor bych tedy nazvala FAKTOR SPRÁVNÉHO CHOVÁNÍ, podle tohoto nepsaného pravidla by každé dítě mělo být dobrých mravů

a poslušné, naopak dospělý člověk by měl být zodpovědný a vytrvalý, tímto způsobem si vysvětlují kladné a záporné čísla tohoto faktoru. Druhý faktor zahrnuje nezávislost (- 0,681) a náboženskou víru (0,740). Tento faktor nazývám FAKTOREM IDENTITI, člověk buď věří sám v sebe a je nezávislý anebo v něco vyššího a je dá se říct závislý. Třetí faktor vznikl z hospodárnosti (0,705) a nesobeckosti (- 0,796). Tento faktor nazývám FAKTOREM HODNOT, člověk buď myslí na sebe, je sobecký, ale může být i hospodárný, protože ušetří a nerozdělí se a je to typ materialisty. Čtvrtý faktor zahrnuje proměnné tvrdou práci (- 0,764) a představivost (0,637). Tento faktor nazývám FAKTOREM PRÁCE, člověk buď pracuje rukama a nebo hlavou a podle názorů respondentů je k tomu vychováván už od dětství, někteří respondenti preferují spíše tvrdou práci, jiní představivost. Pátý faktor zahrnuje toleranci a respekt k ostatním, jak již bylo napsáno v předchozí kapitole jako u jediné proměnné tento faktor není statisticky významný pro vybrané věkové kategorie, takže se dalo počítat s tím, že i zde bude problém. Kdybych chtěla dále pracovat s zjištěnými faktory, raději bych ho vyloučila.

Nejmladší věková kategorie, rok 1999

TAB 14						
Vlastnosti	faktor					
	1	2	3	4	5	6
<i>Nezávislost</i>	-,789					
<i>Poslušnost</i>	,801					
<i>dobré mravy</i>		,802				
<i>tvrdá práce</i>		,602				
<i>Hospodárnost</i>			-,852			
<i>Představivost</i>				,514		
<i>Zodpovědnost</i>				-,836		
<i>Nesobeckost</i>					-,501	
<i>tolerance a respekt k ost.</i>					-,780	
<i>Vytrvalost</i>						-,693
<i>náboženský víra</i>						,761

Zdroj: EVS, Faktorová analýza: rotace: varimu

Pomocí faktorové analýzy jsme v roce 1999 našli 6 faktorů. První faktor se skládá z nezávislosti (- 0,789) a poslušnosti (0,801). Tento faktor bych nazvala FAKTOREM

ZÁVISLOSTI. Buď můžeme být absolutně na někom nezávislý anebo, když jsou ještě děti závislé na svých rodičích, tak by měli být děti poslušné. Druhý faktor je složen z dobrých mravů (0,802) a tvrdé práce (0,602). Tento faktor nazývám FAKTOREM VÝCHOVY. První vysvětlení tohoto faktoru je, že když je dítě dobrých mravů a je správně vychované, tak by nemělo mít problém s tvrdou prací. Napadá mě ještě druhý pohled, že když člověk není dobrých mravů a podvádí, tak nemusí tolik dřít, jako ten, co je poctivý. Třetí faktor zahrnuje jedinou proměnnou a to hospodárnost (- 0,852). Čtvrtý faktor zahrnuje představivost (0,514) a zodpovědnost (- 0,836). Tento faktor nazývám FAKTOREM. Páté faktor je složen z proměnných nesobeckost (- 0,501) a toleranci a respekt k ostatním (- 0,780). Tento faktor nazývám FAKTOREM EGOISMU, neboť je složen z sobeckosti a netolerance druhých. Šestý faktor se skládá z proměnných stanovení vytrvalosti (- 0,693) a náboženské víry (0,761). Tento faktor nazývám FAKTOREM VÍRY A CÍLE, jelikož buď lidé jsou věřící a mají daný cíl podle svého náboženství anebo nejsou a určují si vlastní cíl a dosahují ho pomocí své vytrvalosti.

Pomocí faktorové analýzy zjišťujeme různé pohledy na dané vlastnosti, které by se podle dotázaných dětí měli učit, mezi nejmladšími věkovými kategoriemi v letech 1991 a 1999. Bylo by zajímavé ještě dále s faktory pracovat, ale to bych si ráda nechala do diplomové práce.

5. Závěr práce

Cílem mé bakalářské práce bylo shrnout základní teorie, proč rodiče mají děti, ukázat změny rodinného chování po roce 1989 a zanalyzovat postoje a názory mladých na rodinu.

Všechny teorie se shodují na tom, že se rodina mění. Každá teorie se ale liší vysvětlením, proč tomu tak je, ale dá se říct, že se z části shodují v jednom. Podle všech teorií se dá částečně říct, že rozhodnutí být rodičem je čistě individuální věc a zásadní roli dnes hraje sám jedinec. V teorie racionální volby jde o zisk individua, normativní teorie se zakládá na změnách v hodnotách a preferencích individua, emocionální teorie říká, že si pořizujeme děti z důvodu jistoty a pocitu bezpečí. A podle teorie individualizace je rodina soukromý prostor, jenž má sloužit jednotlivcům. Podle mě je to dáno především rovností individuí - muže a ženy a jejich rozhodnutí.

Věk matky, soužití ve kterém matka žije, kolik dětí matka má, vzdělání matky a mnoho dalších faktorů ovlivňuje ženy, jestli vůbec budou mít děti, kolik jich bude, s kým je budou mít a s kým je budou vychovávat. Dokázala jsem tedy, že se reprodukční chování v České republice od roku 1989 velmi změnilo a je velmi podobno západoevropskému modelu.

Z sekundární analýzy mohu shrnout, že na názory a postoje na rodinu a moderní typy rodičovství má významný vliv jak věková kategorie respondenta, tak i rok ve kterém se výzkum konal. Mladší a dá se říct, že i střední věkové kategorie jsou celkově více otevřenější a přijímají západoevropský model chování a myšlení. Starší věkové kategorie jsou naopak tradiční a uzavřené. Oproti roku 1991 se v roce 1999 daleko více začaly objevovat umírněnější a modernější názory ve všech věkových kategoriích, především v té nejmladší. Ač je rodina stále nejvýznamnější pro většinu Čechů, tak během 8 let její význam mírně poklesl. Mladí lidé se nebrání otevřenému a modernímu rodičovství, oproti nejstarší kategorii například nemají nic proti svobodným matkám. Existuje velká názorová blízkost v případě nejdůležitějších hledisek v životě avšak u těch méně důležitých se názory různí. Mladí jsou zaměřeni více na otevřenost a diskuzi, střední věk je spíše přikloněn k otevřenosti a staří spíše dávají přednost tradici.

6. Seznam literatury

- Beck, U. 2004. *Riziková společnost*. Praha : Sociologické nakladatelství.
- Beck, U., E. Beck-Gernsheim. 1995. *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.
- Becker, G. S. 1993. *A treatise on the family* . Cambridge: Harvard University Press.
- Dawkins, R. 1998. *Sobecký gen*. Praha: Mladá fronta.
- Eshleman, J. R. 1988. *The family: an introduction*. Boston: Allyn & Bacon.
- Friedlanderová, H., M. Tuček. 2000. *Češi na prahu nového tisíciletí*. Praha: SLON.
- Giddens, A. 2001. *Sociologie*. Praha: Argo.
- Hamplová, D. (ed.) 2007. *Děti na psí známku*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Hamplová, D., J. Rychtaříková, S. Pikálková. 2003. *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Chaloupková, J.; P. Šalamounová. 2008, *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Inglehart, R. 1977. *The silent revolution : changing values and political styles*. Princeton : Princeton University Press.
- Kaufmann, J.C. 1999. *La femme seule et le Princ charmant*. Paris: Nathan.
- Koschin, F. 1998. *Druhý demografický přechod*. Demografie. 1998, roč. 40, č. 4, s. 257–259.
- Matějček, Z. 1978. „Hodnota dítěte pro rodinu.“ *Demografie*, 20 (2): 134 – 141.
- Matějček, Z. 1989. *Rodiče a děti*. Praha : Avicenum.
- Matoušek, O.; H.Pazlarová. 2010. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha
Autor: Redakce <genderteam(at)soc.cas.cz>, Téma: Gender, Vydáno dne: 29. 11. 2005
- Radka Dudová, Marta Vohlídalová. *Rodina a rodičovství v individualizované společnosti*
Dostupný z WWW:<http://www.genderonline.cz/rservice.php?akce=tisk&cislocclanku=2005112901>
- Morgan, S. Philip, Rosalind B. King. 2001. „*Why Have Children in the 21st Century?*“
Biological Predispositions, Social Coercion, Rational Choice.“ *European Journal of Population*.
- Možný, I. 2002. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál.
- Možný, I. 2008. *Rodina a společnost. Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Pakosta, P. 2009. *Proč chceme děti: hodnota dítěte a preferovaný počet dětí v České republice*.
Sociologický časopis [online], Sociologický ústav AV ČR, 2009, vol. 45, no. 5, s. 899–934, [cit. 2010–03–13]
Dostupný z WWW: http://dlib.lib.cas.cz:8080/627/1/pakostasc2009_5.pdf
- Rabušic, L. 2001. *Kde ty všechny děti jsou? Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha : Sociologické nakladatelství.

- Rychtaříková, J. 2001. *Minulá a současná diferenciacie reprodukce v Evropě.* “ Pp. 10-25 in J. Rychtaříková; S. Pikálková; D. Hamplová (eds.) *Diferenciacie reprodukčního a rodinného chování v evropských populacích.* Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Říčan, P. 1990 *Cesta životem.* Praha : Pyramida.
- Schoen, R., Y. J. Kim, C. A. Nathason, J. Fields, N. M. Astone. 1997. „Why Do Americans Want Children?“ *Population and Development Review* 23 (2): 333–358.
- Singlm, F. de (ed.) 2001. *Etre soi parmi les autres.* Paris: L'Harmattan.
- European and World Values Surveys four-wave integrated data file, 1981-2004, v.20060423, 2006. Surveys designed and executed by the European Values Study Group and World Values Survey Association. File Producers: ASEP/JDS, Madrid, Spain and Tilburg University, Tilburg, the Netherlands. File Distributors: ASEP/JDS and GESIS, Cologne, Germany.